

door Marie Christine van der Sman en Harry Woldendorp

Sociale inclusie als beleidsinstrument bij de verbinding zorg, wonen en welzijn

Met ingang van 1 januari 2007 is een nieuw stelsel voor langdurige zorg en maatschappelijke ondersteuning gestart. De Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) heeft als uitgangspunt dat mensen zolang mogelijk zelfstandig moeten kunnen functioneren. Daarvoor is het belangrijk dat de verschillende zorg- en ondersteuningsvoorzieningen samenhang vertonen en in de directe omgeving van mensen te krijgen zijn. De doelstelling is dat met de Wmo de gemeente ondersteuning logischer, betaalbaar en lokaal regelt.

Zoals in een eerder artikel aangegeven, heeft de gemeente op basis van de Wmo twee verantwoordelijkheden:

- Het voeren van een algemeen beleid, gericht op bevordering van zelfredzaamheid van

de burgers, hun maatschappelijke participatie en de leefbaarheid van hun woonomgeving.

- Het leveren van individueel geïndiceerde voorzieningen van maatschappelijke zorg aan mensen die daarop zijn aangewezen voor deelname aan de samenleving. Het betreft voorzieningen die zijn afgestemd op de persoonlijke omstandigheden van het individu, gericht op het bevorderen van zelfredzaamheid. Individuele voorzieningen kunnen worden verstrekt aanvullend op algemene voorzieningen.

Deze verantwoordelijkheden van de gemeente worden vastgelegd in prestatievelden. Het zijn de onderwerpen waarop een gemeente beleid moet voeren. De gemeente bepaalt zelf welke prestaties zij in deze 'velden' gaat leveren. Belangrijke velden in het kader van dit artikel zijn:

Onderwerp:	Zoals:	Was:	Is:
Algemene voorzieningen op het terrein van maatschappelijke participatie en ondersteuning	<ul style="list-style-type: none"> o Sociale activering o Hulp bij geldproblemen o Algemene voorzieningen jeugd o Algemene voorzieningen voor ouderen 	Welzijnswet	Wmo
	o		
	o		
Versterken van de sociale samenhang in en leefbaarheid van wijken en buurten	<ul style="list-style-type: none"> o Activiteiten om burgers meer bij de wijk te betrekken 	Welzijnswet	Wmo
	o		
	o		
	o		

In dit artikel willen we laten zien hoe juist sociale inclusie als instrument ingezet kan worden om de participatie van geïsoleerde doelgroepen op een creatieve manier vorm te geven. Door de inbedding van zorginstellingen in de keten van wonen, zorg en welzijn kan het concept interessante mogelijkheden bieden de eigen strategische positie in buurten te versterken. Daarbij biedt de koppeling van gemeentelijk budget voor welzijn en voor cultuur binnen de beschikbare budgettaire kaders de mogelijkheid om tot innovatieve vormen van participatie te komen.

Het idee van sociale inclusie sluit tevens aan bij het beleid om tot woonzorgzones te komen, waarbij een woonzorgzone bedoeld is om te komen tot een samenhangend voorzieningenniveau in een bepaald gebied (wijk, dorp). Zoals eerder in een artikel aangegeven dient het vertrekpunt volgens ons te zijn om op een andere manier naar ouderenzorg te kijken: het gaat niet zozeer om afhankelijkheid en beperkingen maar om onafhankelijkheid en zelfstandig kunnen leven op basis van de eigen wensen van ouderen. Nodig zijn randvoorwaarden om dit mogelijk te maken.

Een beleidsinstrument hiervoor is sociale inclusie. In het regeerakkoord wordt nadrukkelijk aandacht gevraagd voor sociale inclusie, waarbij het gaat om een blijvende inzet voor een klimaat van zekerheid, verantwoordelijkheid en participatie. Een essentiële voorwaarde hiervoor is het elkaar verstaan, begrijpen en verdragen.

Sociale inclusie

De inbreng van culturele activiteiten in het veld van maatschappelijke ondersteuning kan de eigenwaarde van specifieke doelgroepen versterken. Het benutten van de mogelijkheden die de erfgoedsector biedt (musea; archieven; bibliotheken) kan leiden tot betere erkenning van de eigen identiteit en het verbeteren van hun gevoel van eigenwaarde. Uitgangspunt is de gedachte dat kunst- en

cultuurinstellingen uitermate geschikt zijn om mensen te helpen hun plaats in de wereld te bepalen, hun eigen identiteit te erkennen en hun gevoel van eigenwaarde te verbeteren. Ouderen of gehandicapten voelen zich minder uitgerangeerd als ze actief deelnemen aan projecten in de openbare bibliotheek of het centrum voor kunstzinnige vorming. Vooral als die activiteiten betrekking hebben op hun interesses en persoonlijke geschiedenis.

Voor welzijnsinstellingen kan een dergelijk traject een innovatieve vorm bieden om de eigen taakstelling (aanpakken van isolement) vorm te geven. In het kader van de WMO is een aantal thema's geschikt om het beleidsinstrument sociale inclusie in te zetten: sociale activering, versterken leefbaarheid, pedagogische ondersteuning, dagbesteding etc.

Specifieke groepen die het betreft zijn bijvoorbeeld: ouderen die onvoldoende kunnen deelnemen aan de samenleving en allochtone ouderen die zich nog onvoldoende kunnen uiten.

Sociale inclusie is gericht op:

- grotere cultuurparticipatie
- stimuleren van wijkactiviteiten
- ontwikkelingsmogelijkheden voor specifieke doelgroepen
- vergroting van communicatie met specifieke groepen
- creëren van ontmoetingsgroepen
- bevorderen van interculturele uitwisseling

Het betrekken van verschillende leeftijdsgroepen kan ook voor intergenerationele contacten leiden die de leefbaarheid in een wijk versterken. Juist hier ligt een verantwoordelijkheid voor gemeenten om aansluitend bij de eigen belevingswereld van ouderen de leefbaarheid van de eigen woonomgeving te versterken.

Tot nu toe werd daarbij vooral gedacht aan het bevorderen van de samenwerking tussen professionele zorgaanbieders, ideële en commerciële dienstverleners en vrijwilligers en mantelzorgers. Juist het gebruik maken van de eigen

identiteit van ouderen (belevingsgerichte zorg) versterkt echter de (h)erkenning van deze samenhang. Daarom stellen wij verbindingen met culturele instellingen voor. De inbreng van culturele activiteiten van bijvoorbeeld musea, theaters, archieven of bibliotheken, in het veld van maatschappelijke ondersteuning kan de eigenwaarde van specifieke doelgroepen versterken.

De opzet is gericht op het betrekken (o.a. door middel van de inzet van zogenaamde out reach workers, die de verschillende doelgroepen in de wijken goed kennen) van bestaande organisaties, zoals buurtverenigingen, welzijnsinstellingen, woningcorporaties en zorgorganisaties, bij de participatieprojecten. Deze organisaties hebben een goed beeld van de problematiek in een buurt of wijken kunnen aangeven op welke doelgroepen de activiteiten gericht moeten worden.

Een belangrijk onderdeel van het project is het opbouwen van een netwerk (met groepen die bijvoorbeeld niet tot gebruikelijke museumbezoekers horen). Daarbij kan bijvoorbeeld gedacht worden aan het uitnodigen van buurtbewoners om samen met een museum een tentoonstelling te maken over een onderwerp uit hun eigen omgeving, rond thema's zoals 'vroeger', 'leefstijl' en 'omgaan met levensfasen'. Buurtbewoners vertellen hun verhalen en die verhalen worden vervolgens vastgelegd, in beeld, geluid of op een website.

Praktijkvoorbeeld Rotterdam

In Rotterdam komen ouderen uit verschillende culturen bij elkaar om herinneringen aan vroeger op te halen. Als mensen in multiculturele buurten elkaar beter leren kennen en begrijpen, vermindert de angst voor het onbekende. Dat is de gedachte achter de bijeenkomsten van het project Verhalend verleden, een initiatief van stichting Pluspunt in Rotterdam, dat tot doel heeft ouderen weer actief te laten deelnemen aan de samenleving.

Het project startte als volgt. Eerst maakten oudere buurtbewoners met dezelfde culturele achtergrond kennis met elkaar en kwam men

bijeen om elkaar verhalen over het verleden te vertellen. Daarna werden de groepen gemengd en kwamen Nederlandse Rotterdammers in contact met Rotterdamse Antillianen, Hindoestanen, Indiërs en Turken. De multiculturele groep ouderen uit Kralingen-Crooswijk, die voor de helft uit Nederlanders en voor de helft uit Hindoestanen bestaat, bezocht gezamenlijk een linterietentoonstelling in het Historisch Museum Rotterdam. Toen kwamen de verhalen pas goed los. De Surinamers in de groep dachten met weemoed aan de emmer water die ze in Suriname over zich heen gooiden en de Rotterdammers herinnerden zich het gezamenlijke badhuis, waarin je niet langer dan tien minuten onder de douche mocht staan.

Op dit moment zijn de groepen van Verhalend Verleden zover dat ze aan een breder publiek (o.a. op scholen) over vroeger gaan vertellen. Tot nu toe is het project een groot succes. Mensen die elkaar voorheen niet op straat groetten, staan nu stil om een praatje te maken. Het project verbreedert, activeert en enthousiasmeert de bewoners in de wijken en bevordert de cultuurparticipatie (voor meer informatie: www.info-Wmo.nl).

Conclusie

Sociale inclusie biedt een kader om verschillende doelgroepen, op herkenbare wijze, te laten participeren aan buurtactiviteiten en daarmee aan de samenleving als geheel. Juist de WMO maakt het gemeenten mogelijk te sturen op samenhangende initiatieven vanuit de erfgoedsector, de welzijnssector, de woonsector en de zorgsector. Sociale inclusie biedt de gemeente een kader en instrumentarium waarin op een vernieuwende wijze lokale samenhang bevorderd kan worden.

Voor zorginstellingen is er het voordeel dat zij hun positie in wijken kunnen versterken zonder dat sprake is van extra financiële investeringen.

Bij de implementatie wordt rekening gehouden met:

- * organiseren van partnerschap met ouderen
- * uitwerking zorg
- * uitwerking wonen en leefbaarheid
- * uitwerking welzijn en diensten

Bij de organisatie van het partnerschap dienen ouderen integraal betrokken te worden. Het gaat er hierbij om bijvoorbeeld te bereiken dat:

- ouderen ondersteund worden bij de inrichting van een project
- wensen en mogelijkheden van een bepaalde buurt in beeld worden gebracht
- ouderen worden betrokken bij de inrichting van het resultaat (bijvoorbeeld een website)

Samenwerking tussen partijen uit de sectoren zorg, wonen en welzijn in combinatie met het opzetten van sociale inclusie projecten en in samenspraak met de betrokken ouderen gaat niet vanzelf. Iedere organisatie kent een eigen domein (belang, taal, organisatievorm, cultuur etc.). Juist de door ons geschetste aanpak maakt een nieuwe en creatieve vorm van samenwerking mogelijk, waarbij (financiële) belangen op de achtergrond verdwijnen.

Over de auteurs

Marie Christine van der Sman en Harry Woldendorp zijn partners van Virtuoso organisatieadviseurs en interim-managers.

Aanbevolen literatuur:

Coalitieakkoord tussen de Tweede Kamerfracties van CDA, PvdA en ChristenUnie. 7 februari 2007

Dijk, J. van en H. Woldendorp, 'Lokaal gezondheidsbeleid vanuit het community-care perspectief', *Zorgspecial* 6.5 P7-11 (2004)
webarchief nr. 1183

Schagen B. van en H. Woldendorp, 'Naar een gemeentelijke zorgdienst: de implementatie van het concept community care', *Zorgspecial* 6.5 P11-13 (2004)
webarchief nr. 1184

Schagen, B. van en H. Woldendorp, 'De ontwikkeling van woonzorgzones in competente buurten', *Zorgspecial* 7.1 P10-12 (2005)
webarchief nr. 1211

Vreede, M. de (red.) Blauwdruk. Vier musea en social inclusion. Cultuurnetwerk Nederland, Amsterdam 2005 (ISBN 9070225328)

Het webarchief van Zorgspecial is voor een ieder toegankelijk op www.zorgspecial.com